

1

Acta | Artis

Estudis d'Art Modern

2013

ARTICLES

«Donde las enzinas hablaban». Símbolo e ideología en la Galera Real de Lepanto. [Rocío Carande](#)

Música angélica en la imagen mariana. Un discurso visual sobre la esperanza de salvación. [Candela Perpiñá](#)

Trinidad trifacial y milenarismo joaquinista. [Francisco José Martínez](#)

El ciclo mural del Chioistro degli Aranci: la pintura florentina posmasacciana y el influjo flamenco. [Eloi de Tera](#)

La Sistina ri-svelata? Nuove precisazioni (e qualche scoperta) sugli affreschi quattrocenteschi. [Sergio Rossi](#)

Apreciaciones sobre Velázquez: la pintura del Siglo de Oro español y los viajeros británicos de la Ilustración. [Eva March](#)

RESSENYES

EXPOSICIONS

La France en relief. Chefs d'œuvre de la collection des plans-reliefs de Louis XIV à Napoléon III. [Juan Miguel Muñoz Corbalán](#)

Gesichter der Renaissance. Meisterwerke Italienischer Portrait-Kunst / The Renaissance Portrait from Donatello to Bellini. [Rosa M. Creixell i Eloi de Tera](#)

Arquitecturas pintadas. Del Renacimiento al siglo XVIII. [Carme Narváez](#)

Guercino (1591-1666). Capolavori da Cento e da Roma. [Rosa Maria Subirana Rebull](#)

Roma al tempo di Caravaggio. 1600-1630. [Joan Ramon Triadó](#)

PUBLICACIONS D'ACAF/ART

Imatges d'atac. Art i conflicte als segles XVI i XVII. Cristina Fontcuberta i Famadas. [Joan-Lluís Palos](#)

Goya. Los Caprichos. Anna Pou van den Bossche. [Helmut C. Jacobs](#)

Goya. Los desastres de la guerra. Raquel Gallego. [Helmut C. Jacobs](#)

Els Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Eva March. [Isabel Valverde](#)

ARXIU

Francisco Goya de J. Schlosser. Traducció de [Franziska Börner i Eloi de Tera](#)

ACAF/ART

Acta | Artis

Estudis d'Art Modern

Acta | Artis

Estudis d'Art Modern

2013

Núm. 1

ACAF-ART
LLIBRES

ACTA/ARTIS. ESTUDIS D'ART MODERN

ACAF/ART
Universitat de Barcelona
Facultat de Geografia i Història
Montalegre, 6-8
08001 Barcelona
www.ub.edu/acafart/llibres.html
acaf.art.info@gmail.com

Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona
Adolf Florensa, s/n. 08028 Barcelona
Tel.: 934 035 430 - Fax: 934 035 531
www.publicacions.ub.edu
comercial.edicions@ub.edu

ISSN 2014-1912
DL B-28.112-2013

Acta Artis

Estudis d'Art Modern

DIRECTOR

JOAN SUREDA, ACAF/ART,
Catedràtic d'Història de l'Art,
Universitat de Barcelona

COORDINADORA GENERAL I DEL CONSELL CIENTÍFIC

CARME NARVÁEZ, ACAF/ART,
Professora agregada d'Història de l'Art,
Universitat de Barcelona

COORDINADORA DE PLANIFICACIÓ I DE L'AVALUACIÓ D'EXPERTS-*PEER REVIEW*

EVA MARCH, ACAF/ART,
Professora lectora d'Història de l'Art,
Universitat Pompeu Fabra, Barcelona

COORDINADORA DEL CONSELL DE REDACCIÓ

ROSA M. CREIXELL, ACAF/ART,
Professora agregada d'Història de l'Art,
Universitat de Barcelona

CONSELL CIENTÍFIC

ALESSANDRO BALLARIN, Professore emerito,
Università degli Studi di Padova

ANTHONY J. CASCARDI, Professor of Comparative
Literature, Rhetoric, and Spanish. Director
of the Townsend Center for the Humanities,
University of California, Berkeley

MARGARET E. CONNORS MCQUADE, Assistant
Director Curator of Decorative Arts,
The Hispanic Society of America, Nova York

FERNANDO R. DE LA FLOR, Catedràtic
de Literatura Española, Universidad
de Salamanca

JOSEPH LEO KOERNER, Victor S. Thomas
Professor of the History of Art and Architecture,
Harvard University, Cambridge, Massachusetts

GINEVRA MARIANI, Direttore Calcoteca Istituto
Nazionale per la Grafica, Roma

KEITH MOXEY, Barbara Novak Professor
and Chair of Art History at Barnard College,
Columbia University, Nova York

ROSA NAVARRO, Catedràtica de Literatura
Espanyola, Universitat de Barcelona

ALESSANDRO NOVA, ACAF/ART, Direttore
Kunsthistorisches Institut in Florenz - Max-
Planck-Institut

ANTONIO PAOLUCCI, Direttore dei Musei Vaticani

GIOVANNI ROMANO, Professore emerito,
Università di Torino

SERGIO ROSSI, ACAF/ART, Professore ordinario
di Storia dell'Arte, Università di Roma
La Sapienza

VICTOR STOICHITA, Chaire d'Histoire de l'Art
Moderne et Contemporain, Université
de Fribourg

ROSELLA VODRET, Antiga Soprintendente
Speciale per il Patrimonio Storico Artistico
ed Etnoantropologico e per il Polo Museale
della Città di Roma

CHRISTOPHER WOOD, Professor of History of Art,
Yale University, New Haven, Connecticut

CONSELL DE REDACCIÓ

FERNANDO ANTÓNIO BAPTISTA PEREIRA,
Professor associado da Faculdade de Belas Artes,
Universidade de Lisboa

ALICIA CÁMARA, Catedrática de Historia del Arte,
Universidad Nacional de Educación a Distancia

MARIÀ CARBONELL, Catedràtic d'Història
de l'Art, Universitat Autònoma de Barcelona

ROCÍO CARANDE, Catedrática de Filología Latina,
Universidad de Sevilla

XIMO COMPANYY, Catedràtic d'Història de l'Art,
Universitat de Lleida

RAFAEL GARCÍA MAHÍQUES, Professor titular
d'Història de l'Art, Universitat de València

LAURA GARCÍA, ACAF/ART, Professora associada
d'Història de l'Art, Universitat de Barcelona

EMMA LIAÑO, Catedrática d'Història de l'Art,
Universitat Rovira i Virgili, Tarragona

JUAN MARÍA MONTIJANO, Profesor titular
de Historia del Arte, Universidad de Málaga

LAUREÀ PAGAROLAS, Director tècnic de l'Arxiu
Històric de Protocols de Barcelona

SOFÍA RODRÍGUEZ-BERNÍS, Directora del Museo
Nacional de Artes Decorativas, Madrid

ANTONI SIMÓN, Catedràtic d'Història Moderna,
Universitat Autònoma, Barcelona

DIEGO SUÁREZ, Catedrático de Historia del Arte,
Universidad Complutense, Madrid

ROSA MARIA SUBIRANA REBULL, ACAF/ART,
Professora titular d'Història de l'Art, Universitat
de Barcelona

JOAN RAMON TRIADÓ, ACAF/ART, Professor titular
d'Història de l'Art, Universitat de Barcelona

ISABEL VALVERDE, Professora titular d'Història
de l'Art, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona

SECRETARIA TÈCNICA I DE PLANIFICACIÓ

FRANCISCO MERINO, ACAF/ART

ARIADNA SOTORRA, ACAF/ART

ELOI DE TERA, ACAF/ART

ANNA VALLUGERA, ACAF/ART

HAN COL·LABORAT EN AQUEST NÚMERO

ROCÍO CARANDE
Universidad de Sevilla
rcarande@us.es

ROSA M. CREIXELL
Universitat de Barcelona
creixell@ub.edu

HELMUT C. JACOBS
Universität Duisburg-Essen
helmut.jacobs@uni-due.de

EVA MARCH
Universitat Pompeu Fabra, Barcelona
eva.march@upf.edu

FRANCISCO JOSÉ MARTÍNEZ
Universidad Nacional de Educación a Distancia
fjmarmar@fsf.uned.es

JUAN MIGUEL MUÑOZ CORBALÁN
Universitat de Barcelona
juanmiguelmunoz.corbalan@ub.edu

CARME NARVÁEZ
Universitat de Barcelona
narvaez@ub.edu

JOAN-LLUÍS PALOS
Universitat de Barcelona
palos@ub.edu

CANDELA PERPIÑÁ
Universitat de València
Candela.Perpina@uv.es

SERGIO ROSSI
Università di Roma La Sapienza
sergio.rossi@uniroma.it

ROSA MARIA SUBIRANA REBULL
Universitat de Barcelona
rmsubirana@ub.edu

ELOI DE TERA
Universitat de Barcelona
festinatarde@hotmail.com

JOAN RAMON TRIADÓ
Universitat de Barcelona
jrtriado@ub.edu

ISABEL VALVERDE
Universitat Pompeu Fabra, Barcelona
isabel.valverde@upf.edu

A Xavier Triadó Subirana, *in memoriam*

Sumari

- 11 **EDITORIAL**
- 13 **ARTICLES**
- 15 «Donde las enzinas hablaban». Símbolo e ideología en la Galera Real de Lepanto
ROCÍO CARANDE
- 29 Música angélica en la imagen mariana. Un discurso visual sobre la esperanza de salvación
CANDELA PERPIÑÁ
- 51 Trinidad trifacial y milenarismo joaquinita
FRANCISCO JOSÉ MARTÍNEZ
- 69 El ciclo mural del Chioistro degli Aranci: la pintura florentina posmasacciana y el influjo flamenco
ELOI DE TERA
- 95 La Sistina ri-svelata? Nuove precisazioni (e qualche scoperta) sugli affreschi quattrocenteschi
SERGIO ROSSI
- 107 Apreciaciones sobre Velázquez: la pintura del Siglo de Oro español y los viajeros británicos de la Ilustración
EVA MARCH
- 137 **RESSENYES**
- 138 **Exposicions**
- 138 *La France en relief. Chefs d'œuvre de la collection des plans-reliefs de Louis XIV à Napoléon III*
JUAN MIGUEL MUÑOZ CORBALÁN
- 144 *Gesichter der Renaissance. Meisterwerke Italienischer Portrait-Kunst / The Renaissance Portrait from Donatello to Bellini*
ROSA M. CREIXELL I ELOI DE TERA
- 153 *Arquitecturas pintadas. Del Renacimiento al siglo XVIII*
CARME NARVÁEZ
- 158 *Guercino (1591-1666). Capolavori da Cento e da Roma*
ROSA MARIA SUBIRANA REBULL
- 162 *Roma al tempo di Caravaggio. 1600-1630*
JOAN RAMON TRIADÓ
- 169 **Publicacions d'ACAF/ART**
- 169 *Imatges d'atac. Art i conflicte als segles XVI i XVII, Cristina Fontcuberta i Famadas*
JOAN-LLUÍS PALOS
- 171 *Goya. Los Caprichos, Anna Pou van den Bossche*
HELMUT C. JACOBS
- 173 *Goya. Los desastres de la guerra, Raquel Gallego*
HELMUT C. JACOBS
- 175 *Els Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), Eva March*
ISABEL VALVERDE
- 179 **ARXIU**
- 179 *Francisco Goya* von J. Schlosser
- 180 Julius von Schlosser y el gran genio de Goya
ELOI DE TERA
- 183 *Francisco Goya* de J. Schlosser Traducció de Franziska Börner i Eloi de Tera
- 189 Edició facsímil

Editorial

La publicació que el lector té a les mans, a la pantalla de l'ordinador o a la d'una tauleta tàctil, és el primer número de la revista científica que emana del projecte i grup d'investigació ACAF/ART, enquadrat en el Departament d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona. Sota el títol ACTA/ARTIS. ESTUDIS D'ART MODERN, la revista, oberta a la comunitat científica nacional i internacional, promou, comunica i difon la crítica i el debat en el camp de l'art, l'arquitectura i els processos de creació visual que, prioritàriament —encara que no exclusivament—, es van generar al voltant de la Mediterrània entre els segles XV i XVIII.

L'objectiu fonamental d'ACTA/ARTIS és presentar estudis que plantegin les pràctiques creatives en relació amb el seu entorn de producció amb la finalitat de comprendre l'objecte artístic o l'objecte visual de l'època moderna en tota la seva complexitat, sigui la de la seva pròpia existència o presència material, sigui la derivada de les seves implicacions socials o individuals. La revista contempla el fet que els esmentats objectes es poden entendre com a il·lustració o conseqüència d'una determinada realitat i, alhora, com a elements que configuren mons vàlids per si mateixos, amb les seves pròpies lleis.

ACTA/ARTIS reconeix d'antuvi que la història de l'art canònica o tradicional, pel seu arrelament positivista, no sempre desenvolupa els instruments intel·lectuals necessaris per aconseguir investigacions fèrtils en aquest sentit. Conseqüentment, incentiva la publicació d'investigacions interdisciplinàries que, anant més enllà de les metodologies interpretatives reductores, plantegin anàlisis dels processos de creació, circulació, difusió i recepció del fenomen artístic i visual en el seu marc històric, cultural, antropològic, econòmic i social, i estudin la intencionalitat i els significats proposats, assumits i transmesos per les imatges enteses com a representació i com a presentació. A més, a l'apartat *Arxiu* la revista recupera, revisa, analitza i, si escau, debat, aportacions canòniques del passat que hagin estat històricament rellevants en el camp dels estudis sobre l'art modern.

Cal tenir en compte, però, que l'objectiu de formular conceptualitzacions rigoroses en els àmbits exposats està condicionat i restringit, almenys en els primers números de la revista, per les limitacions derivades de la crisi de diversa índole que afecta la societat del moment i, de manera especial, pel retraïment de recursos econòmics i intel·lectuals a què estem sotmesos. Amb tot, ACTA/ARTIS persisteix en l'exigència inicial de publicar anualment contribucions originals que, prèvia revisió per parells d'especialistes aliens i segons el parer dels comitès científics propis, s'ajustin als objectius anunciats i tinguin el nivell i la qualitat científica pertinents.

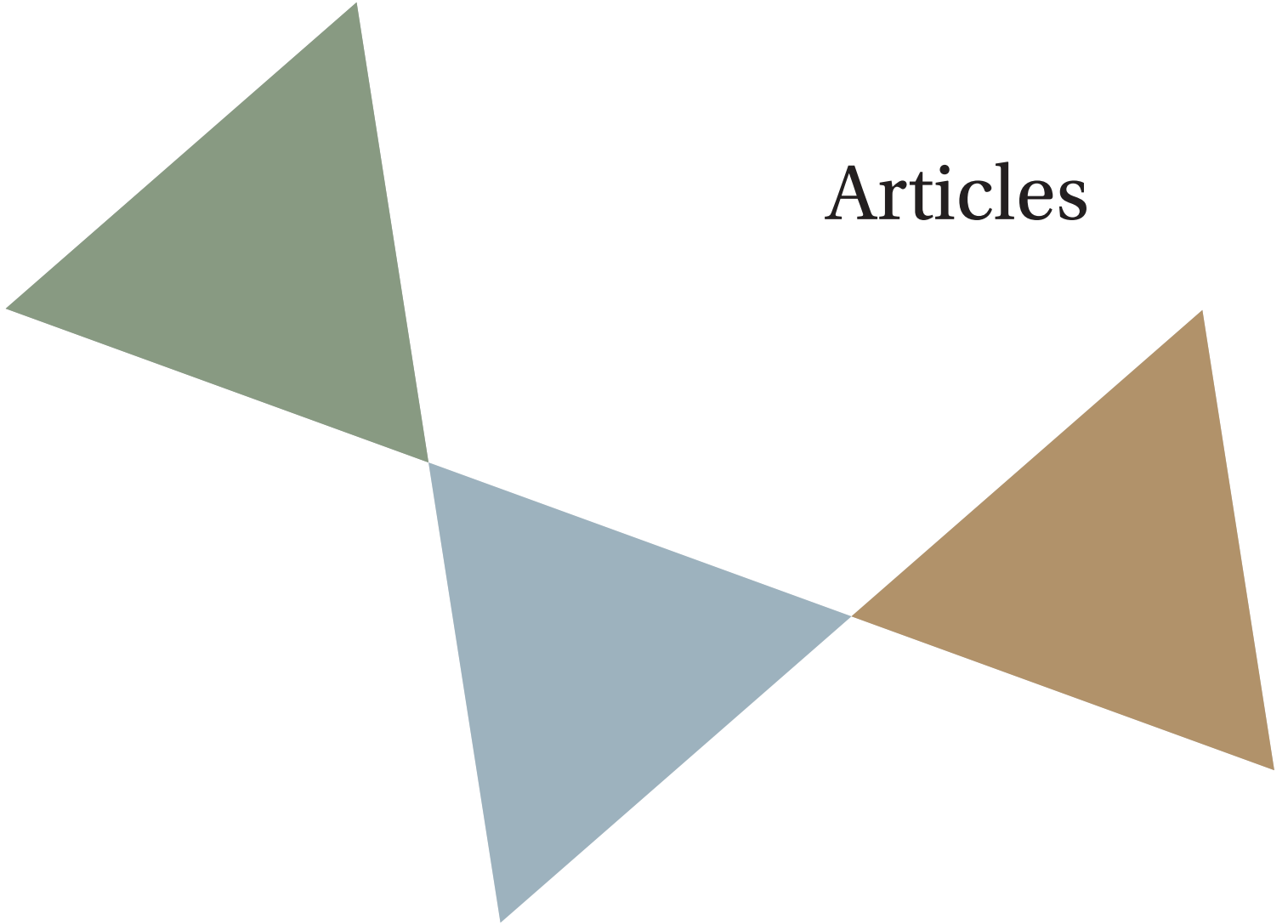
Barcelona, desembre de 2013

JOAN SUREDA, I.P. ACAF/ART

NOTA DELS EDITORS

A les referències bibliogràfiques de les notes a peu de pàgina, el criteri adoptat per remetre a una obra ja citada és referir-ne l'autor i el títol abreujat. Ara bé, per tal de facilitar al lector la consulta, deu notes més enllà del primer cop que s'ha citat l'obra, la referència es torna a desenvolupar íntegrament.

Articles

«Donde las enzinas hablaban». Símbolo e ideología en la Galera Real de Lepanto

ROCÍO CARANDE

«DONDE LAS ENZINAS HABLAVAN». SÍMBOLO E IDEOLOGÍA
EN LA GALERA REAL DE LEPANTO

RESUMEN

La nave capitana de la Santa Liga que venció a los turcos en Lepanto (1571) fue construida en Barcelona y decorada en Sevilla. Para inspirar al Capitán General, don Juan de Austria, Felipe II mandó decorar la galera con una alegoría de virtudes heroicas, mitología clásica y símbolos emblemáticos. Del programa ornamental, encomendado al Bergamasco, se hizo cargo finalmente el humanista sevillano Juan de Mal Lara. Este trabajo se propone profundizar en las razones que llevaron a Mal Lara a escoger sus símbolos, con objeto de definir el marco cultural e ideológico que produjo la *Descripción de la Galera Real*.

«DONDE LAS ENZINAS HABLAVAN». SYMBOL AND IDEOLOGY
IN THE GALERA REAL OF LEPANTO

ABSTRACT

The flagship of the Holy League that defeated the Turks at Lepanto (1571) was built in Barcelona and ornamented in Seville. To inspire the Captain General, John of Austria, Philip II ordered to decorate the Galley with an allegory of heroic virtues, classical mythology and emblematic symbols. The ornamental program, commended to il Bergamasco, fell into the hands of the Sevillian humanist Juan de Mal Lara. This paper investigates the reasons that led Mal Lara to select his symbols, in order to define the cultural and ideological frame that produced the *Descripción de la Galera Real*.

CARANDE, R., «“Donde las enzinas hablaban”. Símbolo e ideología en la Galera Real de Lepanto», *Acta/Artis. Estudis d'Art Modern*, 1, 2013, págs. 15-27

PALABRAS CLAVE: Humanismo, filología, latín, iconografía

KEYWORDS: Humanism, philology, Latin, iconography